

ÇEVİRİ DERSİNDE ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI BELLİ BAŞLI PROBLEMLER

Perihan YALÇIN*

Özet

Bu makalede, çeviri ve dil öğretimi konusunda bilgiler verildikten sonra, çeviri dersinde öğrencilerin karşılaştıkları temel sorunlar üzerinde durulmuştur. Bu çalışmadaki örnekler, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin çeviri sınavı kâğıtlarından seçilmiştir. Çeviri derslerinde ortaya çıkan sorunların, öğrencilerin ana dillerini doğru ve akıcı olarak kullanamamalarından, yabancı dil ve sözcük bilgilerinin yetersizliğinden kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Bu makalenin amacı, çeviri dersinde, öğrencilerin problemlerini tespit ederek çevirideki çok boyutluluğu göstermek ve çeviri öğretimine katkıda bulunmayı sağlamaktır.

Anahtar sözcükler: Çeviri, dil öğretimi, çeviri dersi, çeviri sorunları

Abstract

Giving background information in the fields of translation and foreign language teaching, this article considers the basic problems that students have in translation classes. Sample translations on which this study is based are taken from translation exam papers of the French Language Teaching Department, Gazi University. It is concluded that the problems that students face in translation classes originate from the students' lack of fluency and inability to use their mother tongue properly, and lack of grammar and vocabulary knowledge in the foreign language. The aim of this study is to help students in translation classes by indicating the multidimensional aspect of translation, and thus, to help students by teaching how to make correct translations.

Key words: Translation, foreign language teaching, translation classes, problems in translation

Çeviri diye adlandırdığımız diller arası iletişim şeklinin bir eğitim konusu olması, II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. Çeviri kuramı çalışmaları ise 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu da kitle iletişim araçlarının hızla ilerlemesi, dolayısıyla bilim ve teknik alanlarındaki gelişmelerin en kısa zamanda değişik dillerde anlatılmasına ihtiyaç duyulması, çağımızın çeviri çağı olmasına ve eğitilmiş çevirmenlerin yetiştirilmesine neden olmuştur.

Dil Öğretiminde Çeviri

Yabancı dil öğretiminde çevirinin en etkin dil kullandırma araçlarından biri olduğu açıktır. Yabancı dil öğreniminde derin yapıya ulaşmayı sağlayan çevirinin dillerin çözümlenmesi ve anlamın bir dilden diğerine aktarılmasına, her iki dilin dil yapılarının anlaşılmasına ve doğru eş değerliliklerin bulunmasına önemli katkısı vardır. Çevirmen kaynak dildeki bir sözcüğü amaç dile aktarıırken onun değişik çevirileri üzerinde düşünerek tam bir eş değerlilik kurmaya çalışır. Bu konuda Vardar (1990), çevirmenin, kaynak dil yapısından, gerçekleşmiş tümce ya da bildirisinden kalkarak derin yapıya, mantıksal-anlamsal temel ulamlara inmesi, sonra da buradan kalkarak erek dilin eş değerli yüzeysel yapılarına ulaşması gerekir, demektedir. Diğer bir deyişle, çevirmenin her iki dil üzerinde iyi bir çözümleme yapabilecek bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir; yani, çeviri öğretiminde dil öğretimindeki okuma, dinleme ve yazma becerilerine gereksinim duyulduğu gibi ayrıca anlama ve kavrama yetisiyle birlikte çözümleme yetisinin geliştirilmiş olması çeviri yapmanın gereklerinden sayılmaktadır (Boztaş, 1996:2).

Çevirinin yabancı dil öğretiminde etkili bir yöntem olarak kullanılması 18. yüzyıl sonlarına rastlamaktadır. 19. yüz yıl ortalarında yabancı dil kurallarının öğrenilmesini ve bunların çeviride uygulanmasını amaçlayan dil bilgisi-çeviri yöntemi dil öğretiminde temel bir yöntem olarak kullanılmaya devam etmiştir. Çevirinin yabancı dil öğretiminde bir aracı olarak yararlılığını Widdowson (1979:158) şöyle açıklamaktadır: "Yapmayı amaçladığımız, öğrencinin kendi ana dilini anladığı gibi yabancı dili de anlamasını ve iletişimsel aktivitelerde olduğu gibi kullanmasını sağlamaktır. Bu sebeple, öğrencinin kendi ana dilini nasıl kullandığına dikkat çekmek makul olacaktır, yani çevirinin kullanımını sağlamak uygun olacaktır." Çeviri, öğrenciye yardım edeceği için, dinleme, konuşma, okuma ve yazma gibi dil öğretim aktiviteleriyle birlikte dil öğretim programında kullanılabilir.

Dillerin öğretiminde çeviri farklı devrelerden geçmiştir. Dil bilgisi-çeviri yönteminde çeviri en önemli öğrenme şekli olmuştur. Dilbilim alanındaki gelişmeler yabancı dil öğretiminde değişik yöntemlere geçişi

Yazışma adresi: *Yard. Doç. Dr. Perihan Yalçın, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, 06500 Teknikokullar/Ankara.

hızlandırmıştır. Çeviri bilimin gelişmesiyle de 20. yüzyılda bu değişiklikler daha da hızlanmış bunun sonucunda çeviri eğitimi de etkilenmiştir.

Çevirinin, “ancak öğrencilerin amaç dilin değişik kullanımlarını, metin türlerini, dil kesitlerini ve dilin bağlam içinde kullanılması gibi konuları ayrıntılı bilmesiyle mümkün olabileceğine” inanılmaktadır(Boztaş,1992:37). Çünkü çeviri, yabancı dil öğretiminde etkin bir dil kullanma aracıdır. Bu nedenle de, yabancı dil bilgisini pekiştirmede çok yararlı bir etkinlik olarak yararlanılmalıdır.

Çeviri işlemine başlamadan önce, metnin bağlamını saptamak ve yöntem belirleyebilmek için neyin çevrildiğinin, ne ve kim için çevrildiğinin, olayın nerede, ne zaman geçtiğinin bilinmesi gerekmektedir. Öğrenciler bu tür konularda bilgilendirilmelidir, her türün kendine özgü türsel özellikler taşıyacağını bilmelidir, örneğin bir roman, bir tiyatro metni, bir şiir aynı biçimde çevrilemez; hangi metni çeviriyorsa o konuda bilgili olması gerekecektir.

Türsel sorunlar dışında çeviride kültürel unsurların aktarımı da sorun yaratır. Bunun için, çevirmenin çevireceği dilin konuşulduğu ülkeyi, kültürünü, uygarlığını bilmesi işini kolaylaştıracaktır. G. Mounin'e (1963:236) göre, “bir dili çevirmek için iki koşulu yerine getirmek gerekir; tek başına biri yeterli olamaz; yabancı dili iyi öğrenme, o dili kullanan topluluğun kültürünü bilmekle olur.” Kültürler arası farklılıklar çeviri işleminde dikkat edilmesi gereken önemli etkenlerdendir.

Seleskovitch (1985:163) ise, bir dili öğrenmenin, o dilin değişmeyen öğelerini öğretmek olduğunu, çevirinin ise metin bağlamındaki karşılıkların birçoğunun özgün olduğunu öğrencinin anlamasını sağlamak olduğunu; çeviri aracılığıyla yabancı dil öğrenmenin ise, özgün karşılıklar yoluyla öğrenilen yabancı dilin beklenmedik çarpıcı yönlerini keşfetmek olduğunu belirtiyor.

Çeviri dersinde öğrencilerin karşılaştıkları belli başlı problemler

Bu makale, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalındaki çeviri dersinde öğrencilerin problemlerini not ederek çevirideki çok boyutluluğu göstermeyi ve çeviri öğretimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmadaki örnekler Anabilim Dalımızdaki öğrencilerin Çeviri I (I.sınıf) dersi sınav kâğıtlarından seçilmiştir.

Çeviri sınavlarında başarısız olan öğrencilerin çoğu ana dillerinde yetersiz bilgiye sahiptirler. Newmark (1984), bu konuda çeviride ana dilin önemini ortaya koymuştur; ona göre, çevirmen kendi dilini, yaşadığı toplumun dilini bilmek zorundadır. Öğrenciler kendi ana dillerinde her bakımdan bilgi sahibi olmalıdırlar ve metin analizi konusunda derin anlama yetisiyle metne yoğunlaşmalıdırlar, böylece orijinali gibi aynı bilgileri taşıyan amaç metni oluşturabileceklerdir.

Bunun için gereken bazı özellikleri şöyle sıralayabiliriz: doğru sözcük seçimi, doğru sözcük sıralaması, doğru noktalama işaretleri kullanma, dil yapısına uygun belli ifade biçimleri hakkında bilgi sahibi olma vb. Ayrıca, öğrencilerin yabancı dil bilgileri yeterli görülmemektedir; söz dizimi ve yapı bilimi ile ilgili bilgileri iyi olsa bile uygun ifade etme konusunda zorluk çekmektedirler.

Öğrencilerin sınav kâğıtlarından (özellikle hatalı) toparlanmış örneklerden yola çıkarak çeviri dersinde öğrencilerin yaptıkları hataları 2 ana grupta toplayabiliriz:

- 1-Yabancı dil bilgilerinin eksikliğinden kaynaklanan hatalar,
- 2-Ana dillerini akıcı ve düzgün kullanamamalarından kaynaklanan hatalar.

1- Yabancı dil bilgilerinin eksikliğinden kaynaklanan hatalar

Başarılı bir çeviri için kuşkusuz, ana dilin yanı sıra yabancı dil bilgisinin eksiksiz olması gerekmektedir. Aşağıdaki örnekler öğrencilerin sınav kâğıtlarından derlenmiştir ve yabancı dil bilgisinin eksikliğini göstermektedir:

“*Sur la grande table du coin, plus de fleurs, mais des flacons, des ballons en verre, des eprouvettes.*”

1-“*Köşede büyük bir tablo, mümkün olduğunca çiçekler, ama deney tüpleri, cam şişeler vardı.*”

2-“*Köşedeki masanın üzerindeyse bir sürü çiçeğin yanı sıra şişeler, yeşil renkteki balonlar, deney tüpleri de bulunuyordu.*”

3-“Köşedeki büyük masanın üstünde daha çok çiçek vardı, ama şişeler, bardaktaki balonlar, deney tüpleri vardı.”

4-“Köşedeki büyük masanın üzerinde çiçek yerine, şişeler,camdan toplar, deney tüpleri vardı.”

Yukarıdaki çevirilerde, (4) numaralı çeviri örneği dışındaki çevirilerde öğrenciler kaynak metindeki “plus de fleurs” ü, “daha çok çiçek”, “bir sürü çiçek” şeklinde çevirmişlerdir, tümcenin baş kısmı olmadığı için “ne.....plus” kalıbını çıkaramadıklarından hatalı çeviriler yapmışlardır. Ayrıca, “(des ballons) en verre” sözcüğünü de “yeşil”, “bardak” vs. gibi sözcüğe benzeyen ama buradaki anlamına uymayan, yanlış sözcüklerle karşılamışlardır.

Aşağıdaki örnekler de öğrencilerin yabancı dildeki eksikliklerini göstermektedir:

“Aussitôt réveillée, j’ai téléphoné à ma soeur. Maman avait repris conscience au milieu de la nuit;”

1-“Kalkar kalkmaz kızkardeşime telefon ettim.Annem gecenin ortasında bilincini kaybetmişti.”

2-“Uyanır uyanmaz kızkardeşime telefon ettim.Annem gece yarısı kendine gelmişti.”

3-“Kalkar kalkmaz kızkardeşime telefon ettim.Annem gece yarısında yeniden bilincini kaybetmişti.”

4-“Kalkar kalkmaz kızkardeşime telefon ettim.Gece yarısıydı.Annem bilincini yeniden kaybetmişti.”

Yukarıdaki çeviri örneklerinde görüldüğü gibi, 2. örnek dışındaki çeviriler “contre-sens” “zıt anlam” içermektedirler; “reprendre conscience” “açılmak, kendine gelmek” deyimini öğrenciler tam tersine “bilincini kaybetmek” şeklinde çevirmişlerdir.

Aşağıdaki örneklerde de öğrencilerin farklı sözcük seçimi yaptıklarını görmekteyiz:

“Visites Interdites”

1-“Ziyaret yasaktır.”

2-“Ziyaretler yasak.”

3-“Ziyaretçi yasak.”

4-“Ziyaretçilere yasak.”

5-“Ziyaret etmek yasaktır.”

6-“Girmek yasak.”

7-“Vizitler yasaktır.”

Bu çeviri örneklerinde kaynak dildeki “visite” sözcüğü öğrenciler tarafından “ziyaret”, “ziyaretçi”, “ziyaret etmek”, “vizit”, “girmek” vs. gibi ifadelerle karşılanmıştır. Öğrenci kendi dilinde onu karşılayan, en doğru sözcüğü bulabilmelidir. “Visite” sözcüğünün sözlükteki anlamı “ziyaret, dolaşma, denetleme” vs.dir. Yukarıdaki örneklerde, öğrenciler “visite” sözcüğünü karşılamak için değişik sözcükler kullanmayı denemişlerdir. 7 nolu örnekte “ziyaret” sözcüğü yerine “vizit” sözcüğünü kullanmıştır. 5 ve 6 no lu örneklerde ise fiil gibi düşünülmüş ve “ziyaret etmek” (“visiter”) şeklinde çevrilmiştir. Bu durumda 1 ve 2 nolu çeviriler uygun düşmektedir.

2- Öğrencilerin ana dillerini akıcı ve düzgün bir biçimde kullanamamalarından kaynaklanan hatalar:

Ana dildeki yetersiz kelime bilgisi eksik çeviriye neden olabilir. Öğrencilerin sınav kâğıtlarından toplanan örnekler bu durumu örnekleemektedir. Çeviri derslerinde ortaya çıkan eksiklik öğrencilerin ana dillerindeki akıcılığı geliştirme yönündeki eksikliktir. Dil kullanımı ve öğreniminde hatanın ve yanlışlıkların çoğu ana dil probleminde ileri gelmektedir.

Aşağıda, öğrencilerin kendi ana dillerini akıcı ve düzgün bir biçimde kullanamamalarına örnek teşkil eden sınav kâğıtlarından alınmış çeviri örneklerine yer vermek istiyoruz:

“Il y a des choses dont je n’ai jamais aimé parler. Quand je suis entré en prison, j’ai compris, au bout de quelques jours, que je n’aimerais pas parler de cette partie de ma vie.”

1-“Konuşmayı hiç sevmediğim şeyler vardır. Hapishaneye girdiğim zaman hayatımın bu kısmı hakkında konuşmamayı sevmemiş olduğumu bazı günlerin sonunda anladım.”

2-“Bazı şeyler var ki asla konuşmayı sevmiyorum. Hapishaneye girdiğim zaman, bazı günlerin sonunda anladım ki hayatımın bu bölümünden konuşmayı sevmiyorum.”

3-“Bazı şeyler vardır ki konuşmaktan hiç hoşlanmam. Hapishaneye girdiğimin başındaki bir kış günü hayatımın bu bölümünü hatırlamayı hiç istemem.”

4-“Sözetmeği asla sevmeyeceğimi anladım.”

Yukarıdaki çeviri örneklerinde 4 nolu örnek dışındaki çeviriler düzgün ve akıcı bir Türkçeyle ifade edilmemişlerdir. 1 nolu örnek “konuşmayı sevmemiş olduğumu.....” zıt anlam içerdiği gibi (çünkü kaynak metindeki “parler” olumsuz değildir) çevirisi de akıcı değildir. 2 nolu çeviride çok fazla tercih edilmeyen “ki”li cümle yapısı kullanılmıştır. 3 nolu örnek de akıcı değildir: “Hapishaneye girdiğimin başındaki....” düzgün bir ifade biçimi değildir. Burada ayrıca “parler de” fiilinin kullanıldığını (pronom relatif “dont” dan dolayı) yani “konuşmak” değil de “bahsetmek” olduğunu öğrenciler yabancı dil bilgilerinden çıkarmalıdır.

Diğer bir örnek:

“Plus tard, je n’ai plus trouvé d’importance à ces répugnances.”

1-“Daha sonra bu nefrette artık hiçbir zaman bulunamadım.”

2-“Daha sonra bu tiksinnmelerde önem bulamadım.”

3-“Daha sonra bu isteksizlik (bıkkınlık) önemli bulmadım.”

4-“Çok geç, sadece bu isteksizliği önemli buldum.”

Yukarıdaki çeviri örneklerini incelediğimizde, 3 nolu çeviri örneğinde cümlenin düşük olduğunu, 4 nolu örnekte “contre-sens” “zıt anlam oluştuğunu, 1 nolu çevirinin eksik olduğunu (önem sözcüğü yok), 2 nolu çevirinin daha uygun olduğunu görmekteyiz.

Daha öncede belirttiğimiz gibi, hataların çoğu ana dilin doğru kullanılmamasından ileri gelmektedir; çeviri yaparken öğrencinin ana dilini düzgün ve akıcı bir biçimde kullanması gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, çeviri dersinde, öğrencilerin yabancı dil bilgilerinin yetersiz olduğu ve ana dillerini doğru ve akıcı bir biçimde kullanamadıkları, dolayısıyla, çeviri sorunları ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Çeviri dersinde aşağıdaki noktalara önem verilmelidir:

- Öğrencilerin çeviri yöntemleri, çeviri kuramları, çevirinin tarihçesi, sözlüklerden yararlanma vs. gibi konularda bilgilendirilmeye ihtiyaçları vardır.

- Çevirinin başarısı, büyük ölçüde metnin türüne uygun yöntemin seçimine bağlıdır.Bu nedenle, öğrenciler verilen konuya uygun çeviri yöntemleri hakkında bilgilendirilmelidir.

-Çeviride anlam türleri, belirsizlik yaratan ifadeler ve ana dilini uygun şekilde kullanma becerisi önemli noktalardır.

- Çeviri dersinde, öğrenciler, diğer derslerde edindikleri sözcük bilimsel, söz dizimsel, anlam bilimsel ve biçim bilimsel bilgiler arasında bağıntı kurup dilin incelikleri üzerinde uygulama yapma fırsatı elde edecekler ve çeviri dersi sayesinde diğer derslerde öğrendikleri bilgileri bir bütün hâlinde görebileceklerdir.

- Öğrencilerin sözlükleri gelişigüzel kullanmaları birtakım yanlışlıkları ve eksiklikleri beraberinde getirir. Bu nedenle, sözlüğü iyi kullanmalarını öğretmek ve bu konuda yardımcı olmak gerekir.

- Öğrencileri motive etmek amacıyla, başlangıç aşamalarında, çeviriyi istekli hâle getirecek uygun metinler, gazete, dergi yazıları vs. verilmelidir. Konu hakkında bilgi sahibi olmaları, hem metni tam olarak anlamalarını, hem de, metni zevk alarak çevirmelerini sağlayacaktır.

Kaynaklar

Boztaş, İ. (1992). Yabancı Dil Öğretimi ve Çeviri, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, s.37.

(1996). Çevirinin Yabancı Dil Öğretimine Katkıları, Ankara, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, s.2

Cary,E. (1996) Çeviri Nasıl Yapılmalı? (Çev.Mete Çamdereli), İstanbul, İnsan Yayınları.

Cemal, A. (1978). Öğretimde Amaç ve Araç Olarak Çeviri, Türk Dili Çeviri Özel Sayısı, Ankara, TDK Yay. S.45

- Göktürk, A. (1994). *Çeviri Dillerin Dili*. İstanbul, Yapı Kredi Yay.
- Mounin, G. (1963). *Les Problèmes Théoriques de la Traduction*, Paris, Edition Gallimard.
- Newmark, P. (1984). *A Textbook of Translation*, London, Prentice-Hall, s.14
- Seleskovitch, D. (1985). Dil Eğitiminde Çevirinin Yeri ve Çeviri Eğitimi, (Çev.C. Tollu) *Dün ve Bugün Çeviri*, İstanbul, BFS, s.163
- Vardar, B. (1990). *Dilbilim Açısından Çeviri, Metis Çeviri*, İstanbul, Metis Yay. S.100
- Widdowson, H.G. (1979). *The Deep Structure of Discours and the Use of Translation, The Communicative Approach to Language Teaching*, Oxford University Press, UK. S.158

Summary

THE MAIN PROBLEMS STUDENTS HAVE IN TRANSLATION CLASSES

Perihan YALÇIN*

Translation has always been an international and intercultural activity. It has also been used effectively in foreign languages teaching. So as to help students, alongside with activities such as reading, writing, speaking and listening, translation has also been a great help in language teaching programs.

In order to understand the context of the source text and find about the most suitable translation method, the target reader, the time and place in the text should be known before starting the translation. The students should be informed in these points and they should know each form has its own particular aspects. Depending on the sample difficulties students have in translation classes at French Language Teaching Department, Gazi University, this study aims to indicate to multilayered nature of translation and thus to contribute to translation sciences. The samples used in this study are taken from the exam papers of the students taking Translation I. It is concluded that the problems that students face in translation classes originate from the students' lack of fluency and inability to use their mother tongue properly, and lack of knowledge and vocabulary of the foreign language.

The following points must be considered in translation classes.

- The students should be informed in the fields of translation methods, translation theories, history of translation, and the usage of vocabulary.
- Successful translation depends mostly on the choice of the appropriate methods. Thus, the students must be informed about the appropriate methods of translation for the given text.
- Different meanings of the same word, vague expressions, usage of the mother tongue are very important in translation.
- The students will have the opportunity to use the knowledge they acquired in other classes in the fields of syntax, morphology, and semantics and practice the exceptions in language.
- The students' inability to use the dictionaries in a proper way leads them to some mistakes. Thus, they should be helped in learning how to use dictionaries properly.
- In order to motivate the students, easy texts, such as newspaper and periodical articles, should be given at the beginning stage. Being informed about the context of the text will help them in understanding it better and enjoy the translation practice.

Address for Correspondence: *Yard. Doç. Dr. Perihan Yalçın, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, 06500 Teknikokullar/Ankara, Turkey.